

AVAUKSET

Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin

ELINA PALOLA & KATRI HANNIKAINEN-INGMAN & VAPPU KARJALAINEN

Rekisteritietoa nuorista

Nuorten syrjäytymisen torjuminen on nyt yksi poliittisen agendan ykkösaieheista. Tilastojen valossa nuorten aikuisten asemaan yhteiskunnassamme onkin syytä kiinnittää huomiota. Alle 30-vuotiaat miehet ja naiset ovat ikäluokittain tarkasteltuna suurin perus- ja vähimmäisturvaa saava ryhmä Suomessa, vaikka opintotuki ja vahvasti ikään liittyvät vähimmäismääräiset perhe-etuudet jätettäisiin tarkastelun ulkopuolelle (Hannikainen-Ingman & al. 2012). Viimeisijaisen etuuden eli toimeentulotuen asiakkaiksi nuoret aikuiset joutuvat myös ikäluokkien kokoon suhteutettuna vanhempia ikäluokkia useammin. Täysi-ikäiset alle 25-vuotiaat nuoret jäävät niin ikään toimeentulotuen asiakkaiksi pidemmäksi aikaa kuin heitä vanhemmat ikäluokat. Yli viidesosa niistä nuorista, jotka saavat toimeentulotukea, joutuu turvautumaan siihen pitkäkestoisesti eli 10–12 kuukautta vuodessa. (Kela/THL-yhteisrekisteri 2009.) Nuorten toimeentulotukiasiakkuuden taustalla on useimmiten työttömyys ja yhä enenevässä määrin myös niin sanottu tulottomuus, jolloin nuori ei saa mitään ensisijaista perusturvaetuutta.

Jyrki Kataisen hallitus on vastannut nuorten syrjäytymisen haasteeseen lupaamalla toteuttaa nuorten yhteiskuntatakuun niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Asiaa pohtinut työryhmä antoi ensimmäisen väliraporttinsa maaliskuussa 2012 (TEM raportteja 8/2012). Siinä tavoitteeksi asetetaan, että vuonna 2016 päästään tilanteeseen, jossa nuorten palveluverkosto toimii, eikä nuo-

rissa aikuisissa ole laajassa mittakaavassa yhteiskunnalliseen marginaaliin ajautuneita henkilöitä. Tavoite on oikea, ja työryhmä esittää myös hyviä keinoja ongelmiin tarttumiseksi. Jatkotyössä olisi kuitenkin erityisen tärkeää varmistaa, että myös kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat nuoret pääsevät hyötymään yhteiskuntatakuusta. Avuksi tähän tarvitaan entistä syvällisempää ymmärrystä nuorten arjesta, syrjäytymisen prosesseista ja nuorisosisiaalipolitiikasta 2010-luvun Suomessa.

Ihan ensiksi on tiedettävä, keitä ”yhteiskunnalliseen marginaaliin ajautuneet”, syrjäytyneet tai syrjäytymisuhan alla elävät nuoret oikeastaan ovat ja kuka heidät sellaisiksi määrittelee. Pekka Myrskylä (2012) toteaa EVAlle laatimansa analyysin yhteenvedossa syrjäytyneistä nuorista seuraavaa:

Vuonna 2010 syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli yhteensä noin 51 300. Tämä on noin 5 prosenttia kaikista tämänikäisistä nuorista. Syrjäytyneistä nuorista työttömiä työnhakijoita oli 18 800 ja muita työvoiman ulkopuolisia 32 500. Syrjäytyneiksi luokitellaan sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Syrjäytymisen kovassa ytimessä on 32 500 ulkopuolista nuorta, jotka eivät ole rekisteröityneet edes työttömiksi työnhakijoiksi. He ovat nuoria, jotka eivät näy missään tilastoissa. Kukaan ei tarkkaan tiedä keitä he ovat ja mitä he tekevät. Ulkopuolisten nuorten paikantamisella on kiire. Ensisijainen keino ehkäistä syrjäytymistä ja nostaa nuoria takaisin työmarkkinoille on koulutus. Ulkopuolisiksi tai työttömiksi päätyneistä nuorista 80 prosenttia ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Mitä kauemmin nuori on syrjäytynyt, sitä pienemmäksi koulutuksen suorittamisen todennäköisyys muuttuu.

Julkisessa keskustelussa syrjäytymisellä viitataan hyvinvointijärjestelmän ulkopuolella olemiseen, mutta tämä ei välttämättä vastaa nuorten omia

käsityksiä syrjäytymisestä, muistuttivat nuorisotutkimusverkoston tutkijat Myrskylän EVA-analyysiä kommentoineessa kirjoituksessaan (HS 10.2.2012). Viestinä on, ettei poliittista päätöksentekoa taustoittavaa tietoa voi tyypistää pelkiksi numeroiksi: ”Laadullisten aineistojen tarjoamaa tietoa on syytä hyödyntää siten, ettei syrjäytymismääristä tehdä ylilyöntejä ja onnistutaan löytämään myös niiden nuorten hiljaiset kipupisteet, jotka eivät tartu tilastoihin mutta näkyvät arjessa”. Siksi tarvitaan myös sellaisia tiedonkeruun tapoja, jotka voivat tavoittaa ja tunnistaa virallisten kuulemisjärjestelmien ulkopuolelle jäävien nuorten kokemuksia. Tutkijat kiteyttävät nykytilanteen ristiriitaisuuden toteamalla, että nuoret ovat nousseet hyvinvointipoliittiseen keskusteluun, mutta heidän monitulkintainen arkielämänsä uhkaa kuitenkin jäädä poliittisen tiedon kuulumattomiin. (Myllyniemi & al. 2012.)

Toimeentulotukilain muutos esimerkkinä

Yksi esimerkki nykytilanteen ristiriitaisuudesta ja nuorten arkielämän kuulumattomuudesta poliittisessa päätöksenteossa on vuoden 2011 alussa voimaan tullut laki, jolla muutettiin toimeentulotuesta annetun lain 10. §:ää. Muutos merkitsee sitä, että täysi-ikäiselle alle 25-vuotiaalle myönnettävää toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa silloin, kun hän on keskeyttänyt koulutuksen tai kieltäytynyt koulutuksesta niin, ettei hän tällä perusteella ole oikeutettu työttömyysetuuteen. Tavoitteena on kannustaa nuoria taloudellisen pakotteen uhalla koulutukseen.

Lakimuutos sai jo säättämisvaiheessa aikaan paljon epäilyjä ja ristiriitoja, sillä se osuu vaikeassa elämäntilanteessa oleviin nuoriin sosiaalityön asiakkaisiin. Myös hallituksen esityksessä tunnustettiin, että ”tässä tarkoitetut nuoret ovat erittäin vaikeassa asemassa ja syrjäytymisvaarassa”, ja että ”lain muutoksen kohteena olevien nuorten osalta on tärkeää ensisijaisesti tukea kaikilla mahdollisilla sosiaalityön muilla käytettävissä olevilla keinoilla nuoren arjessa selviytymistä ja suunnitelmallista elämänhallintaa”. Hallituksen esityksen arvion mukaan toimeentulotukea saavista nuorista 7 500 on tulottomia tai saa pelkästään asumistukea, ja ”jos arvioidaan, että noin puolet olisi sellaisia, joihin toimeentulotuen perusosan alentamisen voisi kohdistua ja edel-

leen näistä noin puolella toimeentulotukea alennettaisiin, päädyttäisiin vajaan 2 000 tapaukseen”. Ajatuksena siis oli, että harkinnan jälkeen noin puolessa tapauksissa päädyttäisiin toimeentulotuen alentamiseen.

Lakimuutos laadittiin SATA-komitean ehdotuksen mukaisena, ja sen ideologisena taustana on eurooppalaisessa työllisyys- ja sosiaalipolitiikassa laajasti omaksuttu aktivointipolitiikka ja sen mukainen ajatus sanktoiden kannustavuudesta. Kyse on siis osaltaan myös EU-linjausten kansallisesta toimeenpanosta. Komission Eurooppa 2020 -strategiaa toimeenpaneva Nuoret liikkeellä -tiedonanto (KOM(2010)477) painottaa, että kaikille nuorille on annettava tilaisuus hyödyntää lahjojaan ja kehittää taitojaan mahdollisimman pitkälle. Tiedonannossa muistutetaan, että yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset pienenevät, kun ihmisten potentiaalia ei hukata. Lisäksi komissio tunnustaa nuorten sosiaalisten turvaverkkojen ja sosiaalietuuksien tärkeyden, mutta korostaa kuitenkin, että samaan aikaan on ”varmistettava vaikuttavilla ja tehokkaila aktivointitoimenpiteillä ja ehdoilla, että etuuskia myönnetään vain nuorille, jotka etsivät aktiivisesti työtä tai osallistuvat koulutukseen”. Tässä kiteytyy sosiaali- ja työllisyyspolitiikkaa yleisemminkin ohjaava eurooppalainen kehys, joka käytäntöön sovellettuna herättää paljon kysymyksiä.

Tapaustutkimus Helsingistä

Vuoden 2011 alussa voimaan tulleen toimeentulotukilain muutoksen taustalla ei ollut tutkimustietoa siitä, keitä lain kohderyhmänä olevat nuoret ovat ja millaisia alentamispäätösten seuraukset olisivat heidän kohdallaan. Ja koska lain soveltaminen käytännön tilanteissa vaikutti alun perinkin pulmalliselta, eikä seuranta varten ole olemassa maanlaajuista rekisteriä tai muuta seurantajärjestelmää, käynnisti THL uudistuksesta kartoittavan tapaustutkimuksen (Palola & Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012) yhdessä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston kanssa. Lakimuutoksen seurauksia selvitettiin haastatteleamalla helsinkiläisiä, nuorten kanssa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia sekä joi-takin heidän asiakkaitaan. Aineistona oli myös Helsingin kaupungin oma tilastollinen seuranta lakimuutoksen toteutuksesta.

Tutkimustulostemme mukaan Helsingin sosiaalitoimi on käyttänyt erittäin vähän lakimuutoksen antamaa mahdollisuutta alentaa alle 25-vuotiaille maksettavaa toimeentulotukea, jos he kieltäytyvät koulutuksesta tai keskeyttävät sen. Tammi-elokuussa 2011 Helsingin sosiaalitoimessa 18–24-vuotiaiden toimeentulotuen asiakkaiden perusosa alennettiin kaikkiaan 50 tapauksessa koulutuksesta kieltäytymisen tai sen keskeyttämisen takia. Samaan aikaan jo aiemman käytännön mukaisesti 155 nuorelta alennettiin toimeentulotukea työstä kieltäytymisen vuoksi. Kaikkiaan leikkaukset koskettivat noin yhtä prosenttia toimeentulotuen nuorista asiakkaista.

Sosiaalityöntekijät toivat haastatteluissamme voimakkaasti esiin lakimuutoksen taustalla olevan ”keskiluokkaisen” ajatusmaailman, joka sopii kovin huonosti sellaisen nuoren elämään, jolle perhe voi olla tuen sijaan taakka eikä rahaa opintoihin ole. Sosiaalityön ikkunasta avautuu ylipäänsä varsin karu ja hahmoton näkymä nuorten toimijuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa. Näyttää siltä, että hyvää tarkoittava auttamisjärjestelmämme voi byrokratioineen toimia jopa syrjäyttävänä elementtinä rajoittamalla asiakkaidensa toimintavapautta parantaa omaa elämäntilannettaan.

Tutkimus osoittaa, että taloudellisella pakotteella uhkaaminen on huono keino ohjata nuoria koulutukseen. Erilaiset terveyteen ja työkykyyn liittyvät ongelmat hankaloittavat nuorten sosiaalityön asiakkaiden opiskelua tai estävät sen. Koulutukseen hakeutuminen voi olla vaikeaa, jos nuorelta puuttuu perheen ja lähipiirin tuki ja kannustus. Usein koulutuksen aloittaminen tarkoittaa opintolainan ottamista. Moni nuori toimeentulotuen asiakas haluaa kuitenkin välttää velkaantumista, sillä heillä on heikko luottamus koulutuksen jälkeiseen työllistymiseen. Sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan nuoret eivät aina tiedä mitä haluavat tai heillä ei ole mahdollisuuksia päästä haluamaansa koulutukseen, eikä koulumuotoinen opiskelu hakumenettelyyn liittyvine velvoitteineen sovi läheskään kaikille. Moni toimeentulotukea saava nuori haluaa suoraan työhön tai mahdollisuuden yhdistää työtä ja koulutusta. Vaihtoehtoja on käytännössä kuitenkin tarjolla kovin vähän.

Syrjäyttävät tilanteet ja rakenteet

Kun nuori on pitkäaikaisesti toimeentulotuen asiakas, on hänellä takanaan yleensä monia vaikeita elämäntilanteita, jotka ovat hajottaneet nuoren voimavaroja. Usein kyse voi olla työ- ja toimintakyvyn sairausluonteisestakin alenemisesta. Yksi pulma johtaa toiseen, ja niinpä nuoren asiat menevät herkästi solmuun niin, että niiden avaamiseen tarvitaan monen eri asiantuntijan samanaikaista tai perättäistä tukea ja opastusta. Rahalla kiristäminen – siis toimeentulotuen alentamisella uhkaaminen – onkin tässä tilanteessa selvästi väärä strategia muutoksen käynnistämiseen.

Nuoren syrjäytyminen työ- ja koulutusyhteiskunnasta tapahtuu vähitellen, ja niinpä mukaan pääseminenkin toteutuu yleensä vähitellen. Onkin olennaista, että nuori ja hänen tilanteensa tunnetaan hyvin, kun häntä pyritään ohjaamaan eteenpäin. Ymmärrys vaiheittaisesta kuntoutumisesta tarkoittaa myös sitä, ettei epäonnistumisesta rangaista. Mukaan pääsemisessä on kyse rohkaistumisen, innostumisen tai kuntoutumisen prosessista, jossa palvelujärjestelmän tuki ja luottamuksen ilmapiiri ovat keskeisiä. Toistaiseksi on olemassa hyvin vähän tutkimustietoa nuoruusvaiheen erilaisista siirtymistä: mitkä ovat kriittisiä tekijöitä peruskoulun jälkeisessä elämän suunnan valinnassa, miten perhe tai yhteiskunta voi edesauttaa myönteisiä siirtymiä, millaiset kokemukset vetäytyvät nuoria pois koulutuksesta ja/tai työstä, mitkä seikat missäkin ikävaiheessa ovat ratkaisevia myönteisen tai kielteisen työ- tai koulutuskansalaisuuden rakentumisessa.

On aivan liian yksinkertaista ja yksiuolotteista kutsua kaikkia työn tai koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria syrjäytyneiksi nuoriksi (vrt. Myrskylä 2012). Monella heistä voi olla erilaisia siirtymiä suunnitteilla tai meneillään, joku voi olla tilapäisesti tai vakavammin työ- ja toimintakyvyttään heikentynyt, mutta ei ole päässyt asianmukaiseen hoitoon, kuntoutukseen tai eläkevalmisteluun. Nuoret tekevät myös omia arvopohjaisia elämän valintojaan, mikä voi tarkoittaa vaihtoehtoisia ratkaisuja lineaarisen työuran sijaan. Syrjäytymisestä voidaan puhua vasta silloin, kun nuorella ei ole (enää) mitään kiintopistettä tulevaisuutensa suhteen eikä hän halua tarttua (enää) mihinkään tarjolla olevaan toimintaan. Palvelujärjestelmän valppaudella voidaan pyrkiä mini-moimaan näitä tilanteita.

Jos tällaista valppautta ei ole, voi joskus olla osuvampaa puhua syrjäytymisen sijaan syrjäytymisestä. Sosiaalityöntekijöiden mielestä toimeentulotuen alentamista koskeva lakimuutos kohdistuu nuoriin, joista kukaan ei ole kiinnostunut. Hieman paradoksaalisesti voi kuitenkin todeta, että tutkimamme lakimuutos toi sosiaalityön toimeentulotuen asiakkaina olevat nuoret näkyviksi ja terävöitti sosiaalityön harkintaa heidän auttamisessaan. Jatkossa olisikin tärkeää tutkia, miten nuoret pääsevät ulos sosiaalityön pitkäaikaisesta asiakkuudesta ja siirtyvät esimerkiksi toimeentulotuelta palkkatyöhön. Tiedon tuottaminen nuorten selviytymisen dynamiikasta toisi ymmärrystä myös syrjäytymisen kysymykseen.

Nuorten toimijuus yhteiskunnassa

Analyysi toimeentulotuen perusosan alentamista koskevan lakimuutoksen toimeenpanosta osoittaa, että sanktioinnin ideologian vastaisesti 2010-luvun helsinkiläisnuoriin tehoa vapaaehtoisuus. Jos nuorelle on tarjolla hänen voimavarojensa mukaisia mahdollisuuksia ja juuri häntä kannustavia tukitoimia, ei häntä pääsääntöisesti ole vaikea saada niihin mukaan. Perusongelmana koulutukseen ja työhön osallistumisessa ei siis suinkaan ole nuorten haluttomuus, vaan itse kunkin voimavaroihin soveltuvien toimintamahdollisuuksien puute ja epäselvyys. Yksi tarvitsisi työpajapaikkaa, toinen mieli työssä kouluttautumiseen, kolmas palkkatuettuun/palvelusetelityöhön, mutta näitä kaikkia vaihtoehtoja on vain rajoitetusti tarjolla. Valintakriteerien käyttö ja kilpailu paikoista ovat todellisuutta myös viranomaispalveluissa.

Tutkimuksemme mukaan sosiaalityöntekijät ovat motivoituneita auttamaan nuoria ja tahtovat uskoa heidän selviytymiseensä vaikeissakin tilanteissa, mutta he tarvitsevat monesti muiden sektoreiden asiantuntijoita avaamaan näitä mahdollisuuksia nuorten kanssa. Aivan liian usein sosiaalityö jää kuitenkin yksin hoitamaan eri palveluista pudonneita tai pudotettuja nuoria. Koska sosiaalityöllä on lopultakin varsin ohut konkreettinen yhteys koulutus- ja työmaailmaan, ei sosiaalityön pitkäaikainen asiakkuus ole useinkaan hyväksi nuorelle. Sosiaalityön turvaan voi jäädä liiaksi kiinni etuus- ja palvelujärjestelmässä, joka helposti tukee enemmän pysyvyyttä kuin muutosta, vaikka juuri jälkimmäiseen pitäisi kannustaa.

Muutokseen kannustava, nuorilähtöinen viranomaistoiminta tarkoittaa byrokratian ja sektorikäytäntöjen joustoa. On tärkeää, että palvelujärjestelmästä löytyy sosiaalitoimen, työhallinnon, koulutuksen, terveydenhoidon, kuntoutuksen ja muiden vastaavien toimijoiden asiantuntemusta. Aivan yhtä tärkeää on kuitenkin se, että nuori voi hyötyä niistä kaikista ja että ne tarvittaessa kombinoituvat hänen tilanteensa mukaisesti. Tutkimuksemme mukaan byrokraattiset jäykkyydet esimerkiksi Kelan käytännöissä voivat saada nuoret asiakkaat ahdistuneiksi ja vetäytyneiksi. Palvelujärjestelmän ei kuitenkaan kuulu lannistaa, vaan vahvistaa yksilön toimijuutta yhteiskunnassa. Koulutukseen tai työelämään reittiään hakeva vaikeuksissa oleva nuori tarvitsee tarpeitansa vastaavan tuki- ja palveluverkoston ja siinä ”luottohenkilön”, johon voi ottaa yhteyttä, kun järjestelmä tuntuu liian vaikealta.

Yksilöllisen ja rakenteellisen olisi kyettävä kohtaamaan toisensa aivan eri tavalla kuin nyt tapahtuu, jos syrjäytymiskehitykseen halutaan oikeasti puuttua. Näyttää siltä, että erityisesti koulutuksen ja työelämän rakenteissa tarvitaan huomattavaa yksilöllistä joustoa syrjäytymisuhan alla olevien nuorten tilanteissa. Nähtäväksi jää, miten nyt valmisteltavana olevassa nuorten yhteiskuntatakuussa pystytään aidosti nuorilähtöisiin järjestelyihin ja eri toimijoiden konkreettiseen yhteisten tavoitteiden tuottamiseen.

Nuorisosiaalipolitiikan mahdollisuus?

Syrjäytymisuhan alla elävät nuoret ovat paitsi työllisyys- ja koulutuspolitiikalle myös 2010-luvun sosiaalipolitiikalle ja sen tukijärjestelmille todellinen näytön paikka. Tutkimamme toimeentulotukilain muutos on detajiuudistus, jossa on kyse lähinnä SATA-komitean ehdottamasta teknisluonteisesta linjauksesta. Muutos ei kiinnittynyt laajempaan syrjäytyviä nuoria tukevaan poliittikalinjaukseen, vaan oli tiukan aktivointipolitiikan maailmasta tullut tuulahdus, joka kertoo osaltaan nuorisosiaalipolitiikan puutteesta Suomessa. Palvelu- ja etuusjärjestelmien toimivuutta ja kehittämistarpeita olisikin jo korkea aika arvioida pintaa syvemältä ja juuri nuorten itsensä näkökulmasta: miten koulutuksen, työn ja hyvinvoinnin kokonaisuus voisi rakentua selkeänä ja nuorta omaan toimijuuteen kannustavana. Sosiaalipolitiikan peruseriaatteita – ku-

ten tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden eetosta – olisi nuorten tilanteesta mietittävä aivan erityisesti. Eriarvoistuvassa yhteiskunnassa on vaativaa kasvaa nuoresta aikuiseksi. Riskinä teknisluonteisessa politiikassa on, että yksittäiset muutokset jäävät tehottomiksi tai toimivat yllättävästi, jopa ihan toisin kuin on ajateltu.

Tutkimuksemme viimeistelyvaiheessa julkisuuteen tullut nuorten yhteiskuntatakuuta pohtineen työryhmän raportti (TEM raportteja 8/2012) on tervetullut askel kohti kokonaisvaltaisempaa nuorisopolitiikkaa: siinä koulutus-, työllisyys- ja osin myös sosiaalipolitiikkaa hahmotetaan hallintorajat ylittäen nuorten kannalta. Nuorten tilanteita lähestytään kolmen erilaisen elämän tilanteen näkökulmasta: 1) nuoret, jotka eivät saa perustasteen jälkeen koulutuspaikkaa tai eivät suorita tutkintoa, 2) nuoret, jotka työttöminä työnhakijoina hakeutuvat TE-toimistojen asiakkaisiksi ja 3) nuoret, joiden ei tiedetä olevan mukana missään aktiivisessa toiminnassa tai jotka tarvitsevat muuta tukea. Ratkaisuja ja toimenpiteitä kaavailaan näistä eri tilanteista – ei eri sektoreiden lakisääteisistä ohjeista – lähtien. Edelleen kuitenkin huoli kaikkein vaikeimmassa tilanteesta olevista nuorista jatkuu (edellä lähinnä ryhmä 3), sillä he ovat usein palvelujärjestelmien pitkäaikaisia asiakkaita ja tarvitsisivat monipuolista tukea, heille joustavasti räätälöityjä kunnoutumisen, tekemisen ja osallistumisen paikkoja. Yhteiskuntatakuun erityishaasteena voidaankin pitää sosiaalityön pitkäaikaiseen asiakkuuteen joutuneiden nuorten ulospääsyjen kehittäminen. Tutkimuksemme kysyy, miten kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat nuoret saadaan mukaan yhteiskuntatakuun toimiin.

Nuoret hakevat paikkaansa yhteiskunnassa yksilöllisten voimavarojensa ja yhteiskunnan rakenteiden jännitteisessä kentässä. Amartya Senin (2002) kyvykkyyden (*capability*) -teorian kehys tarjoaa oivallisen taustan näiden jännitteiden yhteistarkastelulle ja jatkotutkimustarpeiden jäsentämiselle. Senin teoriaa soveltaen peruslähtökohdina nuoren selviytymisen ja yhteiskunnallisen hyvinvoinnin arvioinnissa ovat seuraavat:

- jokaisella nuorella on kykyjä (omanlainen kyvykkyyden)
- olennaista on, mitä nuori voi tehdä ja miten hän voi toimia yhteiskunnassa kykyjensä pohjalta
- nuori tarvitsee aitoja toimintamahdollisuuksia

(rakenteet) ja vapautta toimiakseen yhteiskunnassa

- oma ääni ja omat arvot ovat nuorelle motivaation lähde.

Nuori rakentaa tulevaisuuttaan aina muun muassa yhteiskunnan talouden, työmarkkinoiden, koulutusmaailman ja työehtojen rakenteissa. Nuorisososiaalipolitiikassa on kysymys paljolti siitä, miten nämä rakenteet tunnistavat nuoruuden tarpeita ja pystyvät tukemaan ja edistämään nuorten voimavaroja, sillä nuoret ovat yhteiskunnallisina toimijoina aivan erilaisia kuin vaikkapa ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät. Tutkimuksemme kertoo osaltaan, että avainsana nuorten kohdalla on juuri *toimijuus*, johon kuuluvat niin toiminta- ja työkyky kuin toimintamahdollisuudetkin. Siksi kannustavan ja aktivoivan sosiaalijärjestelmän palvelujärjestelmien tulisi lähteä siitä, *mitä nuori voi tehdä ja miten hän voi toimia yhteiskunnassa* kykyjensä pohjalta: merkityksellistä on se, millaisiin saavutuksiin nuori kokee pyrkimyksistään tietoisena toimijana – yhtenä yhteiskunnan jäsenenä – yltävänsä.

Kohti syvempää tutkimusta

Jotta pääsisimme nuorten syrjäytymisen kysymyksissä pintaa syvemmälle, olisi tärkeää tutkia ”koulutus- ja työllisyyspudokkaiden” omia kokemuksia ja näkemyksiä tämän päivän yhteiskunnasta ja heidän omasta toimijuudestaan siinä. Tarvitsemme kokemuksellista tietoa kouluttamattomuuden ja työttömyyden taustatekijöistä rekisteri- ja kyselytutkimusten tuottamien yhä huolestuttavampien määrällisten tulosten ymmärtämiseksi yhteyksissään. Meillä alkaa jo olla paljon tutkittua tietoa nuorten syrjäytymisen taustalla olevista yksilöllisistä tekijöistä (esim. Kestilä & Mäkinen 2012; Luopa & al. 2010), mutta tiedämme selvästi vähemmän syrjäytyneiden tai syrjäytymisuhan alla elävien nuorten omasta toimijuudesta koulutus- ja työmarkkinakansalaisina. Tutkimuksemme pohjalta nousevia jatkotutkimuskysymyksiä ovat muun muassa: Mitä nuorille tapahtuu keskeisissä siirtymävaiheissa ja mikä vahvistaa heidän omaa toimijuuttaan? Mitä tukea saavat ja/tai tarvitsevat esimerkiksi peruskoulunsa päättävät nuoret, joilla on vaikeuksia siirtyä koulutukseen? Entä millainen tuki kannustaa nuorta ulospääsyihin sosiaalitoimen pitkäaikaisasiakkuudesta?

Tapaustutkimuksessamme nuoren selviytymiseen vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä on avattu lähinnä sosiaalityön ja toimeentulotuen näkökulmasta. Aivan yhtä tärkeää olisi tutkia rakenteita suhteessa nuorten koulutukseen sekä työpaikkoihin ja työnantajiin, esimerkiksi sitä, miten ammatillista koulutusta voitaisiin räätälöidä nuoren tilanteen mukaan ja millaisia voisivat olla työn ja koulutuksen uudet yhdistelmät. Eri näkökulmia

valottavien tutkimusten kumulatiivisuus toisi lisätietoa ja ymmärrystä nuorten selviytymisen ja syrjäytymisen yhteiskunnallisista mekanismeista ja avaisi näin nuorisosiaalipolitiikan avainalueita kokonaisvaltaiseen tarkasteluun. Näin saisimme myös paremman ymmärryksen siitä, mitä on tai voisi olla aito kunnallinen/seudullinen/valtakunnallinen/eurooppalainen nuorten syrjäytymisen vastainen koordinoitu politiikka.

KIRJALLISUUS

- Hannikainen-Ingman, Katri & Hiilamo, Heikki & Honkanen, Pertti & Kuivalainen, Susan & Moisio Pasi: Perus- ja vähimmäisturvan yleisyys ja päällekkäisyys 2000–2009. Kelan nettityöpapereita 33/2012. Helsinki: Kela, 2012.
- Kela/THL-yhteisrekisteri 2009.
- Kestilä, Laura & Mäkinen, Tomi: Nuorten elintavat. Teoksessa Marjut Pietiläinen (toim.) Nuori tasa-arvo. Sukupuolten tasa-arvo. Helsinki: Tilastokeskus, 2011.
- (KOM(2010) 477) Komission tiedonanto: Nuoret liikkeellä. Aloite nuorten potentiaalain vapauttamiseksi tavoitteena älykäs, kestävä ja osallistava kasvu Euroopan unionissa.
- Luopa, Pauliina & Lommi, Anni & Kinnunen, Topi & Jokela, Jukka: Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-luvulla. Kouluterveyskysely 2000–2009. Raportti 20/2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.
- Myllyniemi, Sami & Suurpää, Leena & Hoikkala, Tommi: Nuorten äänen on kuuluttava tilastojen alta. Helsingin Sanomat 10.2.2012.
- Myrskylä, Pekka: Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA Analyysi No 19. Helsinki: EVA, 2012.
- Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu: Nuoret koulutuspuudokkaat sosiaalityön asiakkaina. Tapaustutkimus Helsingistä. Raportti 29/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2012.
- Sen, Amartya: Rationality and freedom. The Belknap Press of Harvard University Press, 2002.
- TEM raportteja 8/2012. Nuorten yhteiskuntatarkuu 2013. Työllisyys- ja yrittäjäosasto. Helsinki: TEM, 2012.